

Verejný mestský priestor

Zdroje progresu v diskurzívnych náhľadoch

Kristína Staněková

Mesto je zložitým amalgámom komplexných sociálnych, spoločenských, kultúrnych, politických a iných procesov a javov, je „*elementom ľudskej spirituálnej a fyzickej kultúry a je nepochybne jedným z najvyšších prejavov tejto kultúry*“.¹ Urbanizmus, alebo umenie stavby miest, je „... súborom pracovných metód a postupov slúžiacich k zámernému formovaniu ľudského osídlenia“,² ktoré „... splňa ašpirácie spoločnosti a reprezentuje jej hodnoty“.³ Fyzickým prejavom mesta je urbánna forma, v istej miere zjednodušenia tvorená štruktúrou objektov a urbánnym priestorom (urbánnym a mestským v intenciách tohto príspevku vnímame ako synonymum). Urbánny priestor teda možno zobrazíť ako negatív štruktúry objektov tvoriacich mesto, ktorý rovnako ako objekty disponuje vlastnosťami, ako je mierka a tvar. Súčasne je preň dôležitá vzájomná nadväznosť jednotlivých subpriestorov (obr. 1). Verejný mestský priestor je integrálnou súčasťou mestského priestoru, keďže „... sa týka všetkých častí umelo vytvoreného a prírodného prostredia, kam má verejnosť voľný prístup. Zahŕňa: všetky ulice, námestia a ďalšie priestory, či už s primárnou funkciou obytnou, komerčnou, spoločenskou, alebo administratívnou, tie otvorené priestranstvá, parky a poloverejné priestory, kam má verejnosť voľný prístup (aspoň počas dňa). Spadajú sem aj rozhrania kľúčových vnútorných a vonkajších priestorov

a *privátne priestory, do ktorých má verejnosť bežne voľný prístup*“ (obr.2).⁴ Len ulice často zaberajú 25 až 35 percent intravilánu.⁵ Dobrý návrh teda nepochybne pozitívne prispieje k celkovému obrazu mesta, zatiaľ čo nízka kvalita, či už jednotlivých prvkov, alebo celku automaticky musí viesť k opačnému výsledku.

Nespokojnosť so stavom mestského prostredia a zistenie, že postupy nedávnej minulosti opakovane zlyhali v tvorbe zmysluplných a obľúbených verejných priestorov, viedli v západných krajinách k extenzívnemu teoretickému a empirickému výskumu širokého spektra prekrývajúcich sa okruhov definujúcich túto oblasť. Čo je najdôležitejšie, tento výskum viedol k uznaniu významu verejného mestského priestoru pri vytváraní udržateľného prostredia mesta, keďže sa empiricky preukázalo, že výsledná dobrá kvalita verejných mestských priestorov „... má potenciál prispieť k širokému spektru pozitívnych javov a procesov prebiehajúcich v meste. Dobrý verejný priestor je platformou pre podporu sociálnej kohézie a interakcie a jeho výchovný vplyv napomáha budovaniu sociálneho kapitálu, je priestorom na ekonomickú výmenu a elementom determinujúcim ekonomickú súťaž a investičné rozhodnutia, priamo ovplyvňuje spotrebu energie, je dôležitým prispievateľom ku kvalite života v mestských priestranstvách a ovplyvňuje zdravie a blaho lokálnej populácie“.⁶ Závery týchto

1 | Verejný mestský priestor, časť Nolliho mapy Ríma
zdroj: <http://nolli.uoregon.edu/>

výskumov viedli k legislatívnym zmenám a úpravám, ktoré sa týkajú obsahu a formy územných plánov, so zameraním sa, okrem iného, na komplexnú stratégiu tvorby verejného mestského priestoru.

Komplexné chápanie pojmu verejný mestský priestor je zrejme aj z oficiálnych definícií urbanizmu. Ako príklad uvádzame oficiálnu definíciu Ministerstva životného prostredia Veľkej Británie (Department of Environment) z roku 1997, ktorá stanovuje, že urbanizmus (urban design) je: „... vzťah medzi rôznymi budovami; vzťah medzi budovami a ulicami, námestiami, parkmi a inými priestormi, ktoré tvoria verejnú sféru; vzťah jednej časti obce, mesta a veľkomesta k iným častiam; a vzorce pohybu a aktivít, ktoré na základe toho vznikajú. V krátkosti, (urbanizmus sú) komplexné vzťahy medzi všetkými elementmi zastavaného a nezastavaného prostredia“.⁷ Neskoršia vládna publikácia – By Design – ponúka ucelenejšiu definíciu, stanovujúcu, že: „Urbanizmus je umením tvorby urbánnych priestorov pre ľudí. Zahŕňa spôsob, akým urbánne priestory fungujú a zaoberá sa otázkami verejnej bezpečnosti v urbánnych priestoroch, rovnako ako ich výzorom. Venuje sa tiež vzájomnému vzťahu ľudí a priestoru, pohybu a urbánnej formy, prírodného a zastavaného prostredia; a procesom na zaistenie výsledného úspechu, ktorým budú dobré a obľúbené obce, mestá a veľkomestá.“⁸

Územné plány našich miest a obcí sa problematikou komplexného riešenia verejného priestoru nezaobierajú, dokonca môžeme konštatovať, že sa explicitne nezaobierajú ani verejným priestorom ako takým. Súčasné snahy o zlepšenie kvality života v meste a jeho obrazu sa takmer výlučne obmedzujú na riešenie izolovaných najpálčivejších problémov, čo odvádza pozornosť od faktu, že žiadna zložka urbánneho prostredia, či už je to parkovisko, detské ihrisko, alebo zeleň nie je izolovanou entitou. Možno teda pozorovať, „... že strácame schopnosť poodstúpiť a pozrieť sa na to, čo produkujeme ako celok“.⁹ V tomto príspevku preto odpovedáme na výzvu, ktorá vychádza z presvedčenia, že „... by sme sa mali prestať natoľko zapodievať individuálnymi budovami a inými fyzickými artefaktmi a namiesto toho uvažovať o priestoroch v ich celistvosti“;¹⁰ teda pýtať sa sami seba a uvažovať o tom, čo produkujeme ako celok.

Aby sme boli skutočne schopní pochopiť legislatívne zmeny v západných krajinách, zhodnotiť ich predvídateľný vplyv na mestskú formu a verejnú sféru, porovnať ich s predvídateľným vplyvom našich postupov a eventuálne ich využiť ako impulz na prehodnotenie nášho legislatívneho prístupu v danej oblasti, je potrebné najprv dosiahnuť hlbšie pochopenie ich východísk. Tento príspevok sa preto venuje hlbšiemu ozrejmieniu kontextu teoretickej

2 | Štruktúra objektov a urbánny priestor
zdroj: archív autorky

3 | Tradičná a funkcionalistická urbánna forma, diagram: Rowe, C., – Koetter, K., zdroj: Carmona et al., *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*

bázy, z ktorej súčasná legislatíva týchto krajín vychádza, rovnako ako aj poukázaniu na potenciálnu relevantnosť týchto diskurzívnych náhľadov v našich podmienkach.

Prístupy k stavbe miest 19. a 20. storočia, ich vplyv na urbánnu formu a verejný mestský priestor

Tradičná urbánna forma

Východiskovým bodom nášho skúmania je tradičná mestská forma, ktorá je nositeľom tradičného mestského priestoru. Za takúto mestskú formu môžeme považovať stav vývoja urbánnej formy tesne pred nástupom industriálnej revolúcie sprevádzanej masívnou industrializáciou a urbanizáciou.¹¹ Až do tohto bodu rozvoj miest limitoval spôsob dopravy obmedzujúci sa na peší pohyb a využitie koňa či iných ťažných zvierat. Využitie stavebných materiálov bolo zúžené na materiály lokálne dostupné, z čoho vyplýval aj relatívne konzistentný výraz miest. Murované a drevené nosné konštrukcie boli prevládajúcimi stavebnými technikami. Možnosti týchto materiálov obmedzovali výšku stavieb maximálne na šesť až sedem podlaží. Vyššie budovy na špeciálne účely ako katedrály či mestské veže boli stavané len zriedka. S výnimkou prírodných katastrof alebo veľkoplošnej deštrukcie podmienenej vojenskými konfliktmi boli „zmeny urbánnej štruktúry pozvoľné, umožňujúce tak generáciám deriváciu pocitu continuity a stability z ich fyzického okolia“.¹² Z fyzického okolia, ktoré tvoria bloky budov definujúce a obklopujúce exteriérové priestory. Táto spojitá urbánna hmota (mestský blok) vymedzuje ulice, námestia a jemne prepletenú uličnú sieť.

Zmena tradičnej urbánnej formy

V priebehu 19. storočia došlo k zásadným sociálnym a ekonomickým zmenám známym dnes ako industriálna revolúcia. Zvýšenie populácie a zmeny poľnohospodárskych metód mali za následok prebytok pracovnej sily na vidieku. Prosperujúce mestá industriálnych a baníckych oblastí predstavovali ponuku

práce a zdanlivo aj lepší životný štandard, čo podnietilo vlnu migrácie. Rapídny rast miest však viedol k výraznému preľudneniu. Mestské úrady neboli na takýto rýchly nárast počtu obyvateľov pripravené, chýbala im dobrá organizácia a skúsenosť. Keďže neexistoval systém verejnej dopravy, robotníci bývali v okruhu pešej dostupnosti od tovární v narýchlo budovaných robotníckych kolóniách, väčšinou v nezdravých a nehygienických podmienkach.¹³

Bola to práve hrôza z biedy chudobných mestských štvrtí industriálnych miest kráčajúca ruka v ruke s predpovedou novej éry, v ktorej bude civilizácia profitovať z technologického pokroku a industriálnej produkcie, čo architektov a inžinierov viedlo k hľadaniu nových foriem a plánov na zlepšenie životných podmienok v meste, ako aj na začlenenie nových produktov vedy a techniky do jeho organizmu. Z najmarkantnejších to snáď boli nové stavebné materiály a konštrukčné techniky, železnica, výťah, spaľovací motor a, samozrejme, sociálne a ekonomické inovácie zastúpené nemocnicami, veľkokapacitnými kancelármi, hotelmi a industriálnymi koncernmi.

Modelov snažiacich sa adresovať nové výzvy bolo viacero. Niektoré ovplyvnili spôsob novej výstavby, ako aj rekonštrukciu miest koncom 19. a na začiatku 20. storočia a sú rešpektované a uznávané ako dobré príklady, či už teoretického, alebo praktického prístupu k stavbe miest. Patria medzi ne, ako uvádza Larice a Macdonald,¹⁴ Haussmanova rekonštrukcia Paríža so započatím prác v roku 1853, Parks Movement v USA s hlavným predstaviteľom Fredericom Lawom Olmstedom, za ktorého začiatok možno označiť návrh prvého verejného parku v USA a to newyorského Central Parku v 60. rokoch 19. storočia. Ďalej je to pojednanie Camilla Sitteho Stavba miest podľa umeleckých zásad z roku 1898 a koncepcia Neighbourhood Unit, čo voľne môžeme preložiť ako koncepcia Štvrte, ktorú vypracoval Clarence Perry v roku 1929. Ani jedna z nich však neovplyvnila súčasnú tvár miest viac ako nasledujúce dve koncepcie, reprezentované koncepciou záhradného mesta Ebenezer Howarda z roku 1902 a funkcionalistickými princípmi formulovanými v Aténskej charte z roku 1933 s ich hlavným zástancom v osobe Le Corbusiera. Práve z toho dôvodu im budeme venovať väčšiu pozornosť.

Na otázku, prečo boli vyššie zmienené modely a princípy stavby a rozvoja miest v nich zakotvené v podstate opustené v prospech posledných dvoch, nemožno v tomto bode dať uspokojivú jednoznačnú odpoveď. Je možné, že posledné dva modely boli vnímané ako jednoduchšie aplikovateľné, keďže ponúkali nenáročné priamočiare riešenie problémov urbánnej formy a bolo relatívne jednoduché implementovať ich do plánovacej legislatívy. Nie je však úplne vylúčené, ako sarkasticky v jednej zo svojich

hier poznamenáva Patrik Suskind: „... čo je dobré, musí ustúpiť, lebo stojí v ceste progresu.“

Objekty definujúce priestor verus objekty v priestore

Funkcionalisti zastávali názor, že prostriedky procesov kontroly a usmerňovania vývoja sa radikálne musia zmeniť. Predpoveď novej éry, v ktorej bude civilizácia profitovať z technologického pokroku a industriálnej produkcie a vtedajší duch doby ich viedol k zdôrazňovaniu nutnosti pretrhnutia zväzkov s minulosťou. Na základe nových medicínskych poznatkov týkajúcich sa vplyvu prostredia na zdravie populácie zatracovali tradičnú urbánnu formu a derivovali formu novú: tradičné ulice, námestia a mestské bloky boli zahrnuté v prospech racionálnych, ortogonálnych doskových a bodových blokov posadených v parku alebo v inom otvorenom priestranstve. Formu, v ktorej priestor prestáva byť uzatvorený budovami, plynú voľne okolo nich, aby bola umožnená cirkulácia vzduchu, prístup svetla a prístup k otvoreným priestranstvám (obr.3).

Funkcionalistické idey, podporované populárnou vidinou progresu a modernosti, veľkoplošne dostali v západných krajinách priestor po roku 1945, a to v prvej vlne vo forme rekonštrukcie vojnou zničených miest. Následne dochádzalo k demoláciám chudobných štvrtí, implementácii schém dopravnej infraštruktúry a usmerňovaniu ďalšieho rozvoja mesta na základe novej logiky zónovania. Sebavedome sa tvrdilo, že takýto prístup k tvorbe mesta a komplexná prestavba zaručí výrazné zlepšenie kvality prostredia a efektívnejšiu dopravnú sieť.¹⁵

Rozklad tradičného poňatia morfológie mestského priestoru však viedol k neblahému vplyvu na sociálne, spoločenské, kultúrne, ekonomické a iné štruktúry tvoriace verejnú sféru mesta, ktorá zmysluplne fungovala v prostredí tradičného mestského priestoru.¹⁶

Narúšanie a rozklad týchto významných atribútov verejnej sféry začal byť markantný v polovici 60. rokov a viedol k vlne kritiky a výskumov tvoriacich základ súčasného diskurzu. Rozhodli sme sa pre výber jedného hlasu z mnohých, ktorý definuje fenomén strateného verejného priestoru vychádzajúc z výskumu morfologickej dimenzie priestoru: „V súčasnom meste sú urbanisti konfrontovaní s výzvou pristupovať k tvorbe vonkajšieho prostredia ako ku kolektívnemu zjednocujúcemu rámcu pre nový rozvoj. Určite totiž výrazne nepomôže kozmetická úprava priestorov, ktoré sú primárne úplne nevhodne tvarované a naplánované na využitie verejnosťou. Obvyklý proces rozvoja miest dnes vidí stavebné formy ako izolované objekty umiestnené v krajine, nie ako súčasť rozsiahlejšej štruktúry ulíc, námestí a živého verejného priestoru. Rozhodnutia o spôsobe rozvoja sa robia

z dvojdimenzionálnych plánov funkčného využitia, bez zváženia trojdimenzionálnych vzťahov medzi budovami a priestorom a bez skutočného pochopenia ľudského správania sa. O urbánnom priestore sa zriedka uvažuje ako o exteriérovom objeme s vlastnosťami ako sú tvar a mierka a o jeho nadväznostiach na iné priestory. Preto to, čo dnes vo všeobecnosti vzniká je neforemný antipriestor“ (obr.4).¹⁷

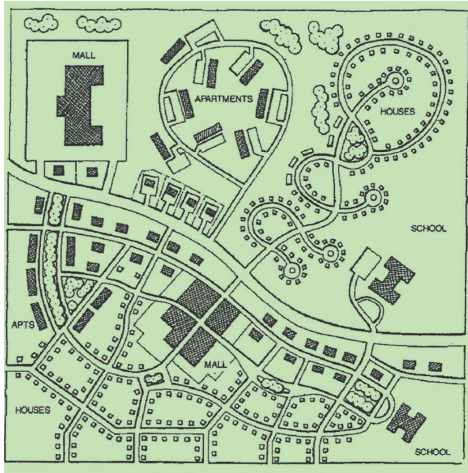
V tomto bode považujeme za nutné poznamenať, že stavebný vývoj v krajinách komunistického bloku sa odlišoval od kapitalistických krajín. Ilustráciu minimálne časového posunu implementácie funkcionalistických prístupov, je výstavba panelového sídliska Petržalka pre 150 tisíc obyvateľov so začiatkom v roku 1973. Podobný projekt podstatne menšej mierky Pruitt-Igoe, postavený v roku 1955, a to podľa rovnakých princípov, bol v tom čase už otázkou minulosti. K jeho demolácii došlo v júli 1972, keďže bol vyhlásený za neobývateľný.¹⁸ Jednou z mnohých lekcií, ktoré Pruitt-Igoe poskytol, bolo, že rozľahlé priestranstvá voľne plynúcich nedefinovaných plôch zelene nedokážu poskytnúť zmysluplný priestor pre komplexné kultúrne a sociálne faktory a procesy, ktoré sú kľúčovými pre „dobrú“ mestskú formu. Táto skutočnosť je zjavná v prípade Petržalky, ako aj v prípade ostatných rovnako koncipovaných obytných zón. Ich „obývateľnosť“ je teda daná skôr vtedajšou politickou a ekonomickou situáciou, spoločenským zriadením, ako aj z toho vyplývajúcim psychologickým nastavením jednotlivcov a v podstate bez možnosti inej voľby. V podmienkach kapitalistických demokracií sa z tohto typu obytných súborov spravidla stali getá a sú do súčasnosti synonymom sociálnych problémov a kriminality.

Vzájomne prepojené mestské priestory verus izolované entity

Rast priemyselných miest spočiatku charakterizovalo zvyšovanie hustoty. Rozvoj predmestských železničných systémov od konca 19. storočia vyústil aj do rapidného nárastu plošnej rozlohy. Začiatok 20. storočia bol svedkom implementácie autobusov a električiek, vo väčších mestách aj podzemných dráh. To umožnilo decentralizáciu, v prvej fáze rezidenčných zón. Nová forma urbanizácie, ktorá sa významne líšila od tradičnej urbánnej formy, bolo predmestie. Postupne sa vyvinuli dva základné modely – „Kompaktnejšie predmestie s vyššou hustotou a dochádzkovými vzdialenosťami (tradičný urbanizmus) a menej kompaktné predmestie s nižšou hustotou, orientované na využitie automobilovej dopravy, polycentrický (sub)urbanizmus.“¹⁹ Pôvodnou motiváciou pre hnutie záhradných miest s ich idealizovaným predmestským modelom bolo uniknúť industriálnemu mestu, jeho znečisteniu, chorobám a kriminalite. Koncepcia „bývania v zeleni“ ponúkala lepšiu kvalitu

4 | Västra Forlunda, Švédsko, foto: Johansson, C. G., zdroj: Trancik, R.: Finding Lost Space: Theories of Urban Design

5 | Sun City, Arizona, USA, zdroj: Hnilička, Sídlní kaše

6 | Mukařov, Česká republika, zdroj: Hnilička, Sídlní kaše

bývania, záhradu, zdravšie prostredie a vyšší sociálny status. Tento model sa stal okamžite atraktívnym a napriek jeho následnému častému zneužívaniu, do dnešných dní je často využívaným modelom. „Ak by sme zmerali vplyv hnutia záhradných miest na základe dopadov ich priameho potomka – urban sprawl – vplyv tohto hnutia značne prevyšuje vplyv funkcionalizmu.“²⁰ Napriek tomu, že sa iniciálne prejavil v západných rozvinutých kapitalistických krajinách, od deväťdesiatych rokov fenomén tzv. sídelnej kaše (urban sprawl) výrazne ovplyvňuje formu aj našich miest, ako aj prevádzkové vzťahy a dostáva sa mu čoraz väčšej pozornosti. Najmarkantnejším symptómom je rapidný nárast extenzívnej zástavby kolónií rodinných domov (obr.5,6), ktorému sa obširnejšie venuje Hnilička.²¹ Kobercová zástavba rodinných domov je však len jedným z fyzických prejavov tohto fenoménu, ktorý je charakterizovaný nespojitou zástavbou, keď napriek častému priestorovému funkčnému premiešaniu je každá nová výstavba pojednávaná ako samostatná entita s napojením na hlavnú zbernú komunikáciu bez reflexie okolitej zástavby. Pešia dostupnosť ani nadväznosti verejných priestorov jednotlivých súborov nie sú predmetom záujmu, keďže tento typ výstavby predpokladá primárne využitie automobilovej dopravy na dosiahnutie vytýčenej cieľovej oblasti (obr.7).

Súčasný diskurz a jeho teoretické vymedzenie

Ako sme už spomenuli, v polovici šesťdesiatych rokov nespokojnosť so stavom mestských priestorov podnietila vlnu teoretických aj empirických výskumov formujúc tak základ pre súčasný teoretický rámec. Podľa Carmonu²² chápanie urbanizmu do tohto bodu bolo primárne orientované na produkt a malo sklon koncentrovať sa najmä na vizuálne kvality a estetické vnímanie priestorov (**vizuálno-estetická tradícia**), opomínajúc kultúrne, sociálne, ekonomické, politické a priestorové faktory a procesy prispievajúce k úspešným a životaschopným verejným mestským priestorom. Za prelomové práce, venujúce sa sociálnemu využitiu a zovšeobecniteľnej percepcii mestských priestorov, sú považované Lynchov *Obraz mesta* (The Image of the City – 1960) a Jacobsovej *Smrť a život amerických veľkomiest* (The Death and Life of Great American Cities – 1961). V tejto línii nasledovala vlna výskumov (**tradícia sociálneho využitia**), ktorej závery ich pozorovania potvrdili, doplnili a rozšírili. Za zmienku stojí minimálne *Život medzi budovami* od Jana Gehla (Life Between Buildings – 1971) či Whyteov *Sociálny život malých urbánnych priestorov* (The Social Life of Small Urban Spaces – 1980). Za posledných dvadsať rokov sa však do popredia dostávajú práce „... *simultánne sa zaoberajúce urbánnym priestorom ako hmotne-estetickou entitou a behaviorálnym rámcom*“²³ syntetizujúce

tak predchádzajúce dva prúdy do prúdu nového, definovaného ako **tradícia tvorby miesta**. V rámci tradície tvorby miesta sa viacero teoretikov, ako aj praktizujúcich urbanistov zaoberá definíciou fyzických znakov spoločných pre obľúbené mestské priestory a „dobré“ urbánne formy,²⁴ následne využiteľnou formou normatívnych štandardov dosiahnutie želaných výsledkov.

Plánovanie verus trh

Závery týchto výskumov našli a nachádzajú ohlas v legislatívnych prístupoch mnohých západných krajín i napriek tomu, že zmenám na tejto úrovni nezriedka predchádza ostrá diskusia. Tá prebieha v intenciách argumentov za a proti zabezpečeniu významnejšej úlohy územného plánovania a urbanistického navrhovania v procese determinujúcom formovanie miest. Odporcami plánovania sú trhové mechanizmy považované za najlepší nástroj na zabezpečenie efektívnosti a rovnosti. Plánovanie vidia ako kontraproduktívne, lebo obmedzuje súkromné vlastnícke práva a individuálnu slobodu. Na to, aby bolo efektívne, malo by sa v čo najväčšej miere riadiť trhom.²⁵ Tento postoj prevláda aj v našich podmienkach. Výraz plánovanie má stále pachuť komunizmu a voľný trh, liek na všetky problémy, asociovaný s ideálmi slobody a rovnosti, sa stal fetišom. (Zdá sa, že ani súčasná svetová kríza dôverou vo voľný trh výrazne neotriasla.) K bližšej špecifikácii typu slobody zaručovanej voľným trhom však spravodlivo nedochádza. Senová pritom poukazuje na rozdiel medzi negatívnymi a pozitívnymi teóriami slobody: „*Negatívny pohľad vidí slobodu exkluzívne v zmysle nezávislosti jednotlivca od interferencie vonkajších vplyvov, pod ktorými sa myslí vláda, inštitúcie a iní jedinci. Pozitívny náhľad, ktorý možno charakterizovať rôznymi spôsobmi, nevidí slobodu v zmysle závislosti alebo nezávislosti jednotlivca od interferencie vonkajších vplyvov, ale v zmysle toho, čo daná osoba reálne môže robiť alebo môže byť. Tento rozdiel môže byť kľúčový pre rôzne prístupy k myšlienke slobody a jej implikácie. Ak osoba hladuje a nemá prostriedky ani praktické možnosti adekvátne sa nasýtiť, potom pozitívna sloboda danej osoby je úplne skompromitovaná. Naopak, jej negatívna sloboda môže byť úplne nedotknutá, ak jej zlyhanie v obstaraní si potraviny nebolo zapríčinené interferenciou iných jedincov.*“²⁶

Ktorú z definícií slobody teda naše súčasné trhové praktiky (a nimi ovplyvnený prístup k stavbe miest) reprezentujú? Na základe našich pozorovaní, ktorých bližšia analýza nie je predmetom tohto príspevku, vychádzajú z negatívnej teórie slobody. Zástancovia zabezpečenia významnejšej úlohy územného plánovania v procese determinujúcom formovanie miest, naopak, vychádzajú z pozitívnej teórie slobody, pričom však problematiku trhu a plánovania rozhodne

neadresujú formou plánovanie verzus trh. Stavajú sa skepticky len k premise, že by trhové procesy a sily mali byť hlavným (a najdôležitejším) determinantom formovania a vývoja miest. Upozorňujú, že trh vie cenu všetkého, ale nepozná hodnotu ničoho, inými slovami „chýbajú mu hodnoty a ideály, ktoré by siahali za výkonnosť a efektívnosť; tie hodnoty a ideály, ktoré historicky usmerňovali plánovanie občianskych spoločností“.²⁷

Je skutočne nevyhnutné učiť sa na vlastných chybách?

V rámci tohto príspevku sme sa venovali zmenám urbánnej formy v priebehu 19. a 20. storočia, sledujúc pritom vývoj ranných teoretických prístupov k stavbe miest, ich praktický vplyv na urbánnu formu a fungovanie verejnej sféry. Súčasne sme načrtli hlavné okruhy následného teoretického a empirického výskumu v danej oblasti. Tento prístup sme využili ako prostriedok na objasnenie zdrojov progresu v súčasných diskurzívnych náhľadoch na význam a spôsob tvorby verejného mestského priestoru, z ktorých vychádza odlišný legislatívny rámec západných krajín, so snahou poukázať na skutočnosť, že posúdenie relevantnosti týchto diskurzívnych náhľadov ponúka potenciál na ich možné využitie práve v našich podmienkach.

Môžeme zhrnúť, že charakteristiky zmien urbánnej formy u nás a v západných krajinách sa zhodujú, aj keď vzhľadom na rozdielny politicko-spoločenský vývoj časový rámec je odlišný. V tejto súvislosti teda nemožno zazlievať chýbajúce teoretické a výskumné podhubie, no zblížovanie politicko-spoločenského vývoja (v súčasnosti už v podstate jeho korešpondencia) indikuje predpoklad, že overený teoretický fundament podmieňujúci zmeny v prístupe k stavbe miest v západných krajinách možno analogicky využiť aj v našich podmienkach na tvorbu lepších verejných mestských priestorov a kvalitnejšieho prostredia mesta.

Príspevok je súčasťou výskumu k dizertačnej práci.

7 | Vzájomne prepojené mestské priestory a izolované entity, diagram: Duany, A. – Plater-Zyberk, E., zdroj: <http://www.smartgrowthamerica.org/2009/05/28/doctors-prescribe-smarter-growth/>

¹ MOUGHTIN, C. – MERTENS, M.: *Urban Design: Street and Square*. Oxford, Elsevier 2008, p. 12.

² HRUZA, Jiří.: *Slovník soudobého urbanizmu*. Brno, Odeon 1977, p. 266.

³ RAPOPORT, A.: In: MOUGHTIN, C. – MERTENS, M.: *Urban Design: Street and Square*. Oxford, Elsevier 2008, p. 11.

⁴ CARMONA, M. – MAGALHAES, C. – HAMMOND, L.: *Public Space: The management dimension*. London, Routledge 2008, p. 5.

⁵ LARICE, M. – MACDONALD, E. (ed.): *The Urban Design Reader*. New York, Routledge 2009.

⁶ CARMONA, M. – MAGALHAES, C. – HAMMOND, L. (pozn. 4), p. 8.

⁷ Department of Environment. In: CARMONA, M. – TIESDELL, S. – HEATH, T. – OC, T.: *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*, Second edition. Oxford, Elsevier 2010, p. 10.

⁸ Department of Environment, Transport & Regions, Commission for Architecture & the Built Environment: *By Design: Urban Design in the Planning System: Towards Better Practice*. 2000, p. 8, <http://www.communities.gov.uk/publications/planningandbuilding/bydesignurban>, vyhladané 17. 6. 2010.

⁹ TIBBALDS, F.: *Making People Friendly Towns: Improving the Public Environment in Towns and Cities*. Harlow, Longmann 1992, p. 9.

¹⁰ Ibid, p. 9.

¹¹ CARMONA, M. – TIESDELL, S. – HEATH, T. – OC, T.: *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*, First edition. Oxford, Elsevier 2009.

¹² Ibid, p. 21.

¹³ Ibid.

¹⁴ LARICE, M. – MACDONALD, E. (ed.), (pozn. 5).

¹⁵ TRANCİK, R.: *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*. Oxford, Elsevier 1986.

¹⁶ JACOBS, Jane: *The Death and Life of Great American Cities, The failure of modern town planning*. New York, Vintage Books 1992.

¹⁷ TRANCİK, R., (pozn. 15), p. 1.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ CARMONA, M. – TIESDELL, S. – HEATH, T. – OC, T.: *Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*, Second edition. Oxford, Elsevier 2010, p. 25.

²⁰ Ibid, p. 25.

²¹ NİLİČKA, Pavel: *Sídelní kaše, Otázky k suburbánní výstavbě rodinných domů*. Brno, Era 2005.

²² CARMONA, M. – TIESDELL, S. – HEATH, T. – OC, T., (pozn. 7, 11).

²³ Ibid.

²⁴ Bližšie pozri LYNCH, K.: *A Theory of Good City Form*. The MIT Press, Cambridge and London 1981, Allan Jacobs, Donald Appleyard: *Manifest urbanistického navrhování*, In: Karel Meier (ed.): *Urbanistická čítanka I: Vybrané texty urbanistické literatury XX. stoločí*. Praha, Česká komora architektů 2000, s. 70 – 81, Congress for the New Urbanism: *Charter for the New Urbanism*. 1997, <http://www.cnu.org/charter>, vyhladané 17. 6. 2010, respektíve Urban Task Force: *Towards an Urban Renaissance*. Urban Task Force, London 1999.

²⁵ RICHARDSON, H. W. – GORDON, P.: *Market Planning: Oxymoron or common sense?* *Journal of American Planning Association* 59, 1993, (3):347 – 352.

²⁶ SEN, A. In: BANERJEE, T.: *Market Planning, Market Planners, and Planned Markets*. *Journal of American Planning Association* 59, 1993, (3):353 – 360, p. 355.

²⁷ BANERJEE, T.: *Market Planning, Market Planners, and Planned Markets*. *Journal of American Planning Association* 59, 1993, (3):353 – 360, p. 356.